

سقط جنین از نظر جامعه شناسی جنایی

مریم حسین پور ساروکلاهی MA کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد علوم

تحقیقات پردیس واحد شهر قدس

استادتمام گلدوزیان-ایرج -مدرس دانشگاه آزاد اسلامی پردیس واحد شهر قدس

استادیار قربانی-علی - مدرس دانشگاه آزاد اسلامی چالوس

(تاریخ تصویب موضوع سقط جنین از منظر جامعه شناسی جنایی ۹۲/۳/۲۴ -تاریخ دفاع ۹۳/۴/۱)

چکیده

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ به حمایت از (جنین-مادر-هردو) و در ماده ۷۱۶- ۷۱۷-۷۱۸-۷۱۹-۷۲۰ به دیه جنین اشاره شده است. علوم در یک تقسیم‌بندی به علوم توصیفی هنجاری تقسیم می‌شوند. شاخص علوم توصیفی فقدان قضاوت ارزشی و گزارشگری واقعیت است و معمولاً از نتایج این علوم به صورت جمله خبری قابل بیان است و در قابل علوم هنجاری قضاوت است و معمولاً از نتایج این علوم به صورت جمله خبری قابل بیان است و در قابل علوم هنجاری قضاوت ارزشی وجود ندارد و محصول این علوم به دو صورت جمله امری بیان می‌گردد.

در علوم توصیفی از نظر روش‌شناسی ارزشی تحقیق خاصی استفاده می‌شود. در آن دو مرحله توصیف و یا گزارشگری واقعیت و تحلیل یا تدوین یا فهم موضوع وجود دارد. نگاه (جامعه‌شناسی) از مصادیق علوم توصیفی است و نگاه (حقوقی) علوم هنجاری است. در جامعه‌شناسی وضعیت عادی جامعه در علوم جامعه‌شناسی و وضعیت غیر عادی جامعه تحت عنوان آسیب‌شناسی اجتماعی مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

نگاه (سقط جنین در جامعه‌شناسی جنایی) دایر مدار یک آسیب‌شناسی اجتماعی و از گردونه علوم مجازی خارج است. اصولاً تلقی یک رفتار یک وضعیت به عنوان آسیب اجتماعی، اعتراف اجتماعی، از حاصل ضرب شاخص بدست می‌آید.

۱- ارزش ۲- هنجار

ارزش اجتماعی و الگوهای بالادستی رفتارهای اجتماعی است و هنجارها یا باید و نباید تضمین‌های عملی آن به حساب می‌آید. هرچه ارزش‌ها قدرتمندتر باشد هنجارها هم باصلابت‌تر هستند. به نظر می‌رسد تفاوت‌های اندکی که در همه جوامع وجود دارد (سقط‌جنین) شبیه رفتاری خلاف ارزش و شمول تضمین‌های خاصی است. اینجا تضمین‌ها در برخی از جوامع از طریق غیررسمی و در برخی از جوامع از طریق هنجاری، قانونی و کیفری اعمال می‌شود.

در نظام کیفری ایران (سقط جنین) هم از منظر آسیب اجتماعی و هم از منظر جرم قابل بررسی است. منتهای مراتب جنبه‌های جامعه‌شناسی موضوع نمی‌تواند نسبت به جنبه‌ی کیفری قضیه بی تفاوت بماند.

کلید واژه:

مفهوم و موضوعات جنین و سقط جنین- انواع سقط جنین- حق حیات مادر، جنین، هردو

پست الکترونیک:

m.hoseinpoor35@yahoo.com

مساله سقط جنین

مسأله‌ی سقط جنین از مسائل مهم و مبتلا به همه‌ی کشورهاست. و هر یک به گونه‌ای درباره‌ی آن به بحث پرداخته‌اند. سقط جنین که معادل آن در عربی اجهاض، اسقاط، املاص می‌باشد. در زبان انگلیسی معادل آن Abortion – aborsement, Feticide می‌باشد که عبارت است از خاتمه دادن به دوران حاملگی، خواه از طریق سلب حیات از جنین در حالی که در رحم مادر بوده است، خواه از طریق اخراج آن قبل از موعد طبیعی به نحوی که قابل زیستن نباشد.

عکس العمل مذاهب

در حقوق اسلام نیز با مساله سقط جنین به شدت برخورد شده است. این عمل اصولاً جرم بوده و مرتکب به مجازاتهای مکرر محکوم میشود. طبق اکثر فقهای امامیه جنین در هر مرحله‌ای که باشد اگر سقط شود مجازات دارد.

۱. جنین قبل از دمیدن روح

۲. جنین بعد از دمیدن روح

در قرآن کریم سریعاً به آن اشاره شده است. در حقوق ایران مساله سقط جنین و مجازاتهای آن در فصل هفتم قانون مجازاتهای اسلامی مصوب ۹۲/۲/۱ دیه جنین ماده ۷۱۶ / ۷۱۷/ ۷۱۸/ ۷۱۹/ ۷۲۰ اشاره شده است.

هدف نهایی:

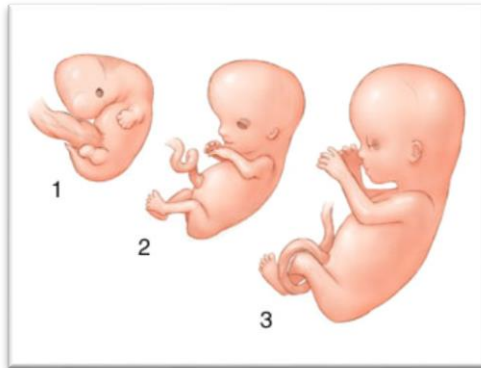
هدف نهایی از (سقط جنین) اجرای عدالت و تأمین امنیت جامعه و اصلاح مجرمین است. و از سویی جامعه‌شناسی جنایی و سیاست جنایی یکی از ابزارهای نوین عدالت کیفری با روش‌های کیفری و غیرکیفری در صدد مهار بزهکاری می‌باشد و از سویی دیگر زنان به عنوان قشر آسیب پذیر در معرض انواع بزه دیدگی قرار می‌گیرند. لذا بایستی با شناسایی با شناسایی یک سیاست جنایی سنجیده از بزه‌دیدگی این قشر عظیم جلوگیری شود. (نگارش پایان‌نامه نقی رضانی زمستان دانشگاه تهران ۱۳۹۰)

تعریف جنین:

جنین از نظر لغوی به هر چیز پوشیده و مستور و نطفه موجود در شکم زن اطلاق می‌شود و به بچه‌ای گفته می‌شود که رحم مادر او را پوشانیده و از دیده پنهان نموده است.^۱

جنین‌شناسی: اکثر رویان شناسان پایان دوره‌ی رویانی و آغاز دوره‌ی جنینی را به طور اختیاری ۸ هفته بعد از لقاح و یا ۱۰ هفته پس از شیوع آخرین دوره‌ی حاملگی عنوان می‌کنند. در این زمان، طول رویان - جنین حدود ۴ سانتیمتر است.

^۱ - دکتر گلدوزیان، ایرج. قانون مجازات اسلامی، ویرایش سوم، بهار ۱۳۸۶

تعریف جنین و سقط جنین از دیدگاه پزشکی در ایران

سقط جنین در اصطلاح پزشکی عبارت است از خروج (اخراج) جنین پیش از آنکه قابلیت حیات مستقل داشته باشد و چون جنین قبل از شش ماهگی قادر به ادامه حیات مستقل نیست بنابراین اگر تا قبل از ماه ششم بارداری از رحم خارج شود آن را سقط شده تلقی می کنند. اگر جنین از ماه ششم به بعد به دنیا بیاید، هرچند قابلیت حیات دارد، شانس زنده ماندنش به علت نارس بودن کم است. جنین موقعی سقط می شود که در داخل رحم مرده و در نتیجه تمام و یا قسمتی از جدار رحم کنده شده باشد. در رحم به ناچار برای خارج ساختن آن منقبض شده و تولید درد کند. که در این دردها به علت انقباض عضله رحم است و در مجموع، اصطلاح سقط جنین را اخراج قبل از موعد جنین به نحوی که قابل زیستن نباشد می گویند.^۲

سقط جنین (Abortion) ختم حاملگی به هر عنوان قبل از آن که جنین برای زنده ماندن به اندازه کافی تکامل یافته باشد و یا در واقع به ختم حاملگی قبل از هفته بیستم حاملگی و یا زمانی که وزن جنین کمتر از پانصد گرم باشد.

از نظر پزشکی معیار دمیدن روح در جنین کامل شدن جنین، جدا تپیدن قلب جنین و حرکات جنین ۲ عده ای نیز ملاک را گذشت زمان قرار می دهند و بعد از سپری شدن چهار ماهگی از حاملگی جنین را دارای روح میدانند.^۳ سقط جنین از نظر پزشکی ختم حاملگی به هر عنوان قبل از اینکه جنین برای زنده ماندن به اندازه کافی تکامل یافته است باشد تعریف شده است.^۴

^۲ - محقق حلی، ج ۴، ص ۲۸۳-۲۸۴.

^۳ فرمرز گودرزی و مهرزاد کیانی

^۴ (بهرام قاضی جهانی و همکاران، بارداری و زایمان، ویلیامز، تهران، انتشارات گلپان ۱۳۸۱، ج ۲، ص ۸۵۲)

تعریف جنین و سقط جنین از دیدگاه حقوقی در ایران

اخراج عمدی قبل از موعد جنین یا محل به نحوی که زنده یا قابل زیستن نباشد و یا منقطع ساختن دوران بارداری تفاوت این دو دیدگاه در این است که از دیدگاه پزشک مبنا بر اساس سن حاملگی جنین است.^۵

از نظر حقوقی قابلیت و یا عدم قابلیت حیات جنین می‌باشد. حسب آمار بیش از هشتاد درصد سقطها در ۱۲ هفته اول دوران حاملگی رخ می‌دهد و از این پس میزان سقط به سرعت کافی می‌یابد.

سقط جنین از نظر حقوقی به معنای ابهام هر گونه اعمال مجرمانه است. که موجب توقیف دوران تکامل جنین و اخراج قبل از موعد طبیعی آن خواهد شد. از آن جهت که تحقق این جرم با سلب حیات جنین زنده همراه است (در قتل نفس) مطرح شده است.

سقط جنین در یک تعریف گویا و جامع چنین است: «اخراج خودبخود یا با واسطه جنین یا حمل با آگاهی از آن با قصد اسقاط بدون مجوز قانونی»

از نظر حقوقی نیز مرحله رشد و تکامل جنین را به دو دسته تقسیم می‌نماید که شرایط و مجازات هر دوره ای با دیگری متفاوت است.

الف: مرحله قبل از حلول روح

این مرحله با انعقاد نطفه که مبدا حیات انسان بشمار می‌آید شروع و تا زمان حلول روح در جنین ادامه می‌یابد و در اصطلاح دوره ی (حیات جنینی) نامیده میشود.

^۵ (حقوق جزای اختصاصی، جرایم علیه تمامیت جسمانی، منفعت معنوی اموال و مالکیت، امنیت و آسایش عمومی، علمی کاربردی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ نوزدهم، ۲۴۹۹ ص ۱۹۶)

ب: مرحله بعد از حلول روح:

این مرحله از ابتدای حلول روح در جنین شروع می شود و تا زمان تولد ادامه می یابد و در اصطلاح (حیات زیستی) نامیده میشود.

انواع سقط جنین

۱- سقط جنین خودبخودی

در برخی از خانمها به دلایل ارثی، ساختاری ابتلا به بیماریهای گوناگون مانند: فشار خون، اختلالات هورمونی و ناهنجاریهای کروموزومی، اختلال های جفت و جنین، عفونتها، اختلال ژنتیکی و اعتیاد همسر صورت می پذیرد.

۲- سقط جنین درمانی یا طبی:

گاهی مادر به بیماریهای مبتلا می شود که ادامه بارداری برای سلامتی آن بسیار خطرناک و مهلک است. یا اینکه جنین موجود در رحم دچار ناهنجاریهایی مانند آناسفال، هیدروسفال، لب شکری میکروسفال و ناهنجاریهای دیگر که با حیات جنین منافات داشته و جنین بعد از زایمان قادر به حیات نباشد. در این موارد با انجام مقدمات لازم پزشکی و قانونی اجازه سقط درمانی صادر می گردد. هنگامی درمانی گفته می شود که برای حفظ جان زن باردار، پیشگیری از آسیب به سلامت جسمی یا روحی زن.

با توجه به بخشنامه شماره ۴/۷۷۱۸ در تاریخ ۱۳۹۲/۶/۲۴

موضوع: زمان مجاز سقط درمانی از نظر پزشک قانونی کشور با توجه به نامه شماره ۶۴۸۷ مورخه ۹۲/۶/۱۲ از وزارت متبوع (به پیوست) انجام سقط جنین درمانی با تقاضای مادر تا ۴ ماه پس از لقاح (حدود هفته ۱۹ از تاریخ (LMP) (آخرین قاعدگی) و در صورت وجود سایر شرایط ذکر شده در قانون مجاز می‌باشد.^۶

۳- سقط جنین جنایی

اگر یکی از حالات زیر در سقط جنین به اثبات برسد سقط جنین جنایی محسوب می‌گردد:

الف) خروج محتویات رحم قبل از موعد طبیعی توسط مادر. از طریق دستکاری رحم یا خوردن دارو یا ضربه عمدی به رحم.

۲- دستکاری رحم با تجویز داروی ساقط کننده جنین توسط شخص ثالث.

۳- بکارگیری وسایل مخصوص توسط طبیب، ماما یا افراد غیرمجاز.

برای خونریزی و سقط جنین و قطع حاملگی بدون مجوز قانونی سقط جنین امری است که از نظر معیارهای اخلاقی و فقهی و پزشکی و قانونی پذیرفته شده نیست.

۴- سقط جنین ضربه‌ای

گاهی به دنبال حوادث و تصادفات رانندگی و صدمه ضربه‌ای سقط جنین رخ می‌دهد. اثبات رابطه علیت بین ضربه و سقط جنین امری است مشکل و نیاز به همکاری مقام قضایی و پزشکان قانونی دارد.

۵- سقط جنین عادی یا مکرر:

بیشتر از سه سقط جنین پشت سر هم را که احتمالاً در اثر یک علت مشترک رخ داده سقط مکرر گویند.

^۶ - علوم پزشکی مازندران، دکتر غلامی، فرهاد، معاون درمانی

سوابق تاریخی سقط جنین

اولین سقط جنین ۱۵۵۰ سال قبل از میلاد در پاپیروس مصر ثبت شده است. مدارک چینی در زمان سلطنتی Concubines نشان می دهد که سقط جنین در چین حدود ۵۰۰ سال قبل از میلاد بوده است آداب و رسوم چینی‌ها در امپراطوری Sfenng تجویز جیوه برای وادار کردن سقط جنین حدود ۵۰۰۰۰ هزار سال پیش بود. تعدادی از روش‌ها در گذشته و تجویز داروهای گیاهی و استفاده از وسیله نوک تیز بود. از نظر تاریخی در اقوام اولیه که پدر حق کشتن یا فروختن اطفال خواهد داشت. طبعاً حق سقط جنین نیز برای او مخصوصاً بوده اما عقیده حکما و فلاسفه یونان در رم قدیم در این باره مختلف بوده است. مثلاً سقراط سقط را با میل مادر جایز می دانست. ارسطو در صورتی جایز اعلام کرده بود که مادر اولاً زیاد داشته باشد ولی بقراط در قسم‌نامه معروفش سقط جنین را ممنوع معرفی نمی کند در قانون حمورابی ماده ۲۰۹ آمده است اگر کسی زنی را مورد ضرب قرار دهد و موجب سقط جنین او شود باید از این بابت دیه بپردازد.^۷

در ستون تاریخی دیده شده که در بعضی از موارد مجازات شدیدی برای این جرم در نظر گرفته شده است. مثلاً در شهر میله (زنی که از وراث شوهرش پول گرفته و طفل خود را سقط کرده بود محکوم به اعدام شد) دمیترون می نویسد که این مجازات ظلم نبوده زیرا این زن امید پدری را قطع نموده و وراث خانواده را کشته، یادگار اسمی را از بین برده و پایه نژادی را ضایع کرده است. (حکمت ۱۳۶۶، ۲۸۰-۲۷)

در کتاب اوستا نیز می خوانیم: «من به هیچ زنی اجازه به کار بردن وسایل سقط جنین را نمی دهم.» (آخوندی، ۷۴-۱۳۷۳)

^۷ - ماده ۲۰۹ قانون حمورابی، دیه سقط جنین بر اثر ضرب ماده (ده شاکل نقره) عیین می نمایند.

حق حیات (جنین-مادر و هر دو)

حیات یک موهبت الهی است و کسی حق ندارد آن را سلب نماید، و جنین به عنوان یک نفس یا فرد مانند سایر آمدن است باید برخوردار باشد. لذا هیچ کسی حتی والدین حق از بین بردن این انسان بی گناه را ندارند برای زنده ماندن اگر چه ادامه حیات وی به رحم مادر وابسته است از نظریه فوق استنباط می گردد در صورتیکه سقط جنین برای حیات مادر لازم و ضروری باشد در صورت ولوج روح در جنین جایز نخواهد بود. دو نظریه از دیدگاه حقوقدانان ابراز شده اشاره می شود.

۱- سقط جنین برای جان مادر جایز نمی باشد. زیرا با استفاده از قاعده فقهی ترجیح بلامرجع نمی توان حق حیات مادر را حق ترجیح بلامرجع نمی توان حق حیات مادر را حق جنین ترجیح داد، لذا هر دو نفس انسانی محترم می باشند. و نمی شود یکی را بر دیگری ترجیح دانست.^۸

۲- سقط جنین برای جان مادر جایز است. زیرا با توجه به وجود دو حق و تعارض بین آنه با عنایت به قاعده فقهی (اعم و مهم) ترجیح اعم بلاشکال است چون مادر که نفس کامله است اعم بوده و جان جنین که هنوز نفس کامله نشده است به اهمیت جان مادر نمی باشد و مهم است لذا باید سهم فدای اعم کنیم.

و هر جا که جان مادر در خطر شدید قرار گرفته باشد. جنین را فدای او نمایم و در بعضی از مورد اگر عمل سقط جنین انجام نشد و مرگ مادر قطعی است که طبعاً مرگ جنین را نیز به همراه خواهد داشت علاوه بر این خطر کردن حیات مادر و برخورداری از سقط جنین تأمین جانی هم برای جنین در برنخواهد داشت

۳۰۶ قانون مجازات اسلامی حمایت از جنین تبصره ماده ۴۴۳ قانون مجازات اسلامی حمایت از هردو. تبصره ماده ۷۱۸ قانون مجازات اسلامی حمایت از مادر قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ به حمایت از (جنین-مادر-هردو) و در ماده ۷۱۶-۷۱۷-۷۱۸-۷۱۹-۷۲۰ به دیه جنین اشاره شده است

^۸ - دکتر گلدوزیان، ایرج. حقوق جزایی اختصاصی، جلد اول، چاپ چهارم، دانشگاه ملی، سال ۱۳۶۸، ص ۱۷۰-۱۷۱.

نتیجه گیری

سقط جنین یک انتخاب بین آبرو و حقوق انسانی مادر از طرفی حق زنده ماندن کودک از طرف دیگر، صورت می گیرد. دادن آموزش و آگاهی‌های لازم به افراد جامعه تأمین مالی آن دسته از خانواده‌ها که به دلیل فقر اقدام به از بین بردن کودک خود می‌کنند و جلوگیری از اشاعه فساد و به ویژه خشونت و تجاوز به زنان، از جمله مسائلی است که در ارتباط با سیستم پیش‌گیری از تولید جنین ناخواسته قرار دارد. از طرف دیگر با توجه به وجود چنین مسئله‌ای و به منظور کاهش موارد غیرقانونی و نیز کنترل مسئله سقط جنین بیش از پیش مطرح است.

در ایران نیز خوشبختانه تغییر قانون در این زمینه که سقط جنین را با نظر پزشکان متخصص در صورت لطمه زدن به سلامت مادر به صورت مشروط و تا زمان خاصی از رشد نطفه مجاز کرده است قدم مثبتی است که پزشکان می‌توانند از تأثیرات منفی شدید سقط جنین غیر قانونی جلوگیری کنند.

پیشنهادها (نگارنده پیشنهاد می نماید)

۱. در صورت آزاد بودن سقط جنین مصحلت جامعه در این است که آمار ازدواج نامشروع و فساد در جامعه باعث بوجود آمدن و به دنیا آوردن نوزادان نامشروع و اگر سقط جنین عادت شود و آزاد باشد خیلی از خانواده ها بعلت بحران اقتصادی دست به چنین کاری می زنند و کم کم جمعیت ایران به حداقل می رسد.

۲. مادرانی که بیماری قلبی- ناراحتی شدید کلیوی - کبدی- جنون- فشار خون بالا (هیپرتایسون) و از طریق آمینوسنتز (مایع آمینو تیک) قبل از ۱۲ هفته بارداری و سونوگرافی ۱۴-۱۲ هفته که از تولید جنین هیدروسفال - آنسفال - میکروسفال (بیماری) و ژنتیکی جلوگیری شود (تا از نظر روحی و روانی هم به خانواده ها و هم به جامعه کمک شود دولت هم می تواند زنان و دختران جوان کم سن و سال فریب خورده و یا تجاوز و زنا با محارم و ارتباط نامشروع که زنان ایرانی در معرض آن قرار می گیرند به قدری نکوهیده و زشت است که از ترس آبرو پرده دری همواره پنهان باقی می مانند تمام افراد خانواده برای حفظ آبروی خود از طرح و افشای آن پرهیز می کنند یا آنکه زنا با محارم در زمره خشونت علیه زنان در ایران در خور تحقیق و مطالعه است. آماری در این زمینه وجود ندارد. به عبارت دیگر همگان به توافقی برای پنهان کردن این موضوع رسیده اند اینجانب چندین بار شاهد و ناظر دختران کم سن و سال بودم که توسط پدر و یا برادر و اقوام نسبی باردار شدند و برای حفظ خانواده و آبرو به مرگ تهدید می شوند و اگر دولت از اینگونه دختران کم و سن و سال حمایت کند ا ز نظر معیشتی به آنها کمک نماید دیگر دخترن جوان به شهرهای دور و حتی خارج از کشور مهاجرت نمی کنند تا باعث فساد جامعه شوند. اگر پناهگاهی جهت نگهداری این قبیل دختران و نوزادان و یا اینکه اجازه کورتاژ (سقط جنین) داده تا از مرگ و میر کاسته شود.

۳. جایگاه یا پناهگاهی ایجاد شود و دولت به اینگونه دختران کم سن و سال و کسانی که اغفال شده اند برای فرار از جامعه و اجتماع که حتی تن به خودکشی میزنند و یا توسط خانواده کشته میشوند حمایت کنند.

۴. با شرایط کنونی افزایش جمعیت و خانواده تعداد سقط های جنایی بیشتر می شود.

۵. باتوجه به بستن لوله های رحمی مرد (واژکتومی) و توبکتومی در زنان فساد بیشتر می شود .

منابع :

۱. ماده ۲۰۹ قانون حمورابی، دیه سقط جنین بر اثر ضرب ماده (ده شاکل نقره) عیین می نمایند. محقق حلی، ج ۴، ص ۲۸۳-۲۸۴.
۲. (بهرام قاضی جهانی و همکاران، بارداری و زایمان، ویلیامز، تهران، انتشارات گلبن ۱۳۸۱، ج ۲، ص ۸۵۲)
۳. (حقوق جزای اختصاصی، جرایم علیه تمامیت جسمانی، منفعت معنوی اموال و مالکیت، امنیت و آسایش عمومی، علمی کاربردی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ نوزدهم، ۲۴۹۹ ص ۱۹۶)
۴. فرمرز گودرزی و مهرزاد کیانی
۵. دکتر گلدوزیان، ایرج. حقوق جزایی اختصاصی، جلد اول، چاپ چهارم، دانشگاه ملی، سال ۱۳۶۸، ص ۱۷۰-۱۷۱.
۶. دکتر گلدوزیان، ایرج. قانون مجازات اسلامی، ویرایش سوم، بهار ۱۳۸۶
۷. علوم پزشکی مازندران، دکتر غلامی، فرهاد، معاون درمانی